Το αποτυχημένο πραξικόπημα στη Βολιβία αποτελεί σύμπτωμα μια πολιτικής κρίσης που διευρύνεται

Την προηγούμενη εβδομάδα, η Βολιβία πέρασε ακόμη ένα πραξικόπημα. Στις 26 Ιουνίου, Τετάρτη απόγευμα, ένοπλοι στρατιώτες και τανκ συγκεντρώθηκαν στην Πλατεία Μουρίγιο της Λα Παζ και ένα τανκ παραβίασε το ιστορικό προεδρικό μέγαρο. Εικόνες της πρόσωπο με πρόσωπο αντιπαράθεσης μεταξύ του στρατηγού Χουάν Χοσέ Σουνίγκα και του Προέδρου Λουίς Άρσε έγιναν viral. Για τους Βολιβιανούς, το αίσθημα τρόμου που προκλήθηκε ήταν πολύ οικείο. Ευτυχώς, υπήρξε και εφήμερο, καθώς το πραξικόπημα έληξε μέσα σε μερικές ώρες. Αντί για αιματοχυσία και καταστολή, το αποτυχημένο πραξικόπημα άφησε ερωτήματα: Γιατί συνέβη και τι θα επακολουθήσει;

Στη Βολιβία εξελίσσεται μια συζήτηση ως προς τα αίτια του πραξικοπήματος. Η πιο απλή απάντηση είναι ότι ήταν η πράξη ενός δυσαρεστημένου και -κατά τα φαινόμενα- τρομερά ακατάλληλου και απομονωμένου στρατηγού, ο οποίος ήταν εξοργισμένος με τον Πρόοδο λόγω της προφανούς αγνωμοσύνης του για την αφοσίωσή του. Ο Σουνίγκα επέδειξε την «αφοσίωσή» του στις 24 Ιουνίου δηλώνοντας δημοσίως ότι ο Έβο Μοράλες, που ήταν κάποτε το αφεντικό του Άρσε και τώρα πολιτικός του αντίπαλος, δεν έχει το δικαίωμα να είναι υποψήφιος στις εκλογές του 2025. Όπως σημειώνει ο Πάμπλο Στεφανόνι, στη συνέντευξη που έδωσε στις 24 Ιουνίου, ο Σουνίγκα δήλωνε: «Από νομική άποψη, ο Έβο Μοράλες είναι μη εκλέξιμος. Το Σύνταγμα λέει ότι δεν μπορείς να κάνεις περισσότερες από δύο θητείες και αυτός ο άνθρωπος έχει επανεκλεγεί. Η αποστολή του στρατού και των ενόπλων δυνάμεων είναι να διασφαλίσουν ότι το Σύνταγμα γίνεται σεβαστό και τηρείται. Ο άνθρωπος αυτός δεν μπορεί να ξαναγίνει Πρόεδρος αυτής της χώρας.»

Ο Σουνίγκα αναφέρεται στην απόφαση του Πολεθνικού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Βολιβίας στον Δεκέμβριο του 2023 με βάση την οποία οι Πρόεδροι δεν μπορούν να κάνουν περισσότερες από δύο πλήρεις θητείες. Αυτή η απόφαση αναιρεί την αμφιλεγόμενη απόφαση του Δικαστηρίου το 2017 ότι οι Πρόεδροι και άλλοι αξιωματούχοι μπορούν να θέτουν υποψηφιότητα επ΄αόριστον και αυτό ως ανθρώπινο δικαίωμα. Εκείνη η απόφαση είχε ανοίξει τον δρόμο για τη νικηφόρα εκστρατεία του Μοράλες το 2019, η οποία αποτέλεσε τη θρυαλίδα για το προηγούμενο πραξικόπημα στη Βολιβία, τον Νοέμβριο του 2019, το οποίο οδήγησε σε έναν χρόνο στρατιωτικής διακυβέρνησης υπό το ακροδεξιό καθεστώς της Ζανίν Ανιές. Ανατρέποντας την απόφαση του 2017, το Δικαστήριο μπλόκαρε τη δυνατότητα του Μοράλες να πάρει μέρος στις εκλογές του 2025.

Η ανατροπή του 2023 είναι αμφισβητήσιμη. Όπως ήταν αναμενόμενο, προκάλεσε την οργή του Μοράλες και των οπαδών του. Οι Εβίστας όμως, όπως είναι γνωστοί οι υποστηρικτές του Μοράλες, δεν ήταν οι μόνοι που θίχτηκαν. Η απόφαση αυτή δέχτηκε κριτική και για δύο άλλους ευρύτερης σημασίας λόγους. Ο πρώτος είναι το γεγονός ότι αποκλίνει σαφώς από το Σύνταγμα της Βολιβίας του 2009, το οποίο απαγορεύει μόνο περισσότερες από μία *διαδοχικές* προεδρικές θητείες. Η απόφαση του Δεκεμβρίου του 2023 αντιθέτως, δηλώνει ότι οι Πρόεδροι περιορίζονται σε δύο θητείες *συνολικά*, ένα θέμα επί του οποίου το ίδιο το Σύνταγμα δεν λέει τίποτε.

Η απόφαση είναι επίσης αμφιλεγόμενη επειδή το δικαστήριο που την εξέδωσε θεωρείται ευρέως ότι στερείται νομιμότητας και το ίδιο. Αυτή η αύρα παρανομίας - και η συνταγματική κρίση που έχει προκαλέσει, της οποίας η απαγόρευση στον Μοράλες να είναι υποψήφιος το 2025 δεν είναι παρά μέρος- πηγάζει από την καθυστέρηση των δικαστικών εκλογών που είχαν προγραμματιστεί για το 2023, στις οποίες οι νέοι δικαστές του Δικαστηρίου θα επιλέγονταν μέσω λαϊκής ψηφοφορίας. Οι εκλογές αυτές δεν έγιναν λόγω των εσωτερικών συγκρούσεων μεταξύ Εβίστας και Αρσίστας στο Κογκρέσο της Βολιβίας, οι οποίες εμπόδισαν την προώθηση πολλών νομοθετημάτων. Η απόφαση σχετικά με την κάθοδο του Μοράλες στις εκλογές του 2025 ήρθε μία ημέρα πριν από την παραίτηση των σημερινών δικαστών του Δικαστηρίου. Στην απόφασή τους, οι δικαστές έλαβαν επίσης μια αμφιλεγόμενη και ευρέως επικριθείσα απόφαση να αυτοδιοριστούν επ' αόριστον και να αλλάξουν το Σύνταγμα ώστε να επιτρέψουν την επανεκλογή τους (κάτι που προηγουμένως δεν επιτρεπόταν).

Η δημόσια τοποθέτηση του Σουνίγκα ότι ο Μοράλες δεν μπορεί να πάρει μέρος στις εκλογές του 2025 μπορεί να φαίνεται ότι είναι προς όφελος του Άρσε (και ότι κατά τα φαινόμενα επιδεικνύουν την αφοσίωση του Σουνίγκα στον Πρόεδρο), ωστόσο, ο Άρσε είχε ήδη αντιληφθεί προηγούμενα σχόλια του Σουνίγκα και τον καθαίρεσε την επόμενη μέρα. Οι λεπτομέρειες αυτής της καθαίρεσης άργησαν να φτάσουν στη δημοσιότητα, κάτι που πιθανότατα συνεισέφερε στη δυνατότητα σου Σουνίγκα να

βρίσκεται επικεφαλής δυνάμεων κατά την απόπειρα πραξικοπήματος της 26ης Ιουνίου. Η απόφαση του Άρσε να καθαιρέσει τον Σουνίγκα μπορεί να ήταν μια αντίδραση στα σχόλια του στρατηγού, τα οποία ήδη αποτελούσαν μια ευθεία και παράνομη προσπάθεια παρέμβασης στην πολιτική σφαίρα. Ενδέχεται επίσης η απόφαση αυτή να προήλθε από πίεση του ίδιου του Μοράλες στον Άρσε, καθώς άδραξε την ευκαιρία των σχολίων του Σουνίγκα για να απαιτήσει την αποπομπή του. Κατά τα φαινόμενα, αυτή η απομάκρυνση έδωσε στον Σουνίγκα το έναυσμα να επιχειρήσει το πραξικόπημά του.

Όπως σημειώσαμε ήδη, το πραξικόπημα απέτυχε παταγωδώς και εντυπωσιακά σύντομα. Μεταξύ άλλων, αυτό έδωσε υλικό για ορισμένα ευφυή βολιβαριανά memes, ένα εκ των οποίων σημειώνει ότι η απελπιστικά αποτυχημένη ποδοσφαιρική ομάδα της Βολιβίας στο Copa America, η οποία αποκλείστηκε αφού έχασε τους δύο πρώτους της αγώνες, ήταν λιγότερο κακή από τις δυνάμεις που πήραν μέρος στο πραξικόπημα που απετράπη.

Ο Σουνίγκα υποστήριξε ότι επεδίωκε να «επαναφέρει τη δημοκρατία» και ότι θα απελευθέρωνε του «πολιτικούς κρατούμενους» της Βολιβίας, στους οποίους κατά τη γνώμη του συμπεριλαμβάνονται οι Ανιές και Φερνάντο Καμάτσο, που και οι δύο βρίσκονται στη φυλακή για τον ηγετικό τους ρόλο στο

πραξικόπημα του 2019. Ωστόσο, τόσο η Ανιές όσο και ο Καμάτσο αμέσως έσπευσαν να καταδικάσουν τις ενέργειες του Σουνίγκα, όπως επίσης έπραξαν οι πρώην Πρόεδροι της κεντροδεξιάς, Κάρλος Μέσα και Χόρχε «Τούτο» Κιρόγκα, αλλά και ο Μοράλες της αριστεράς. Το πραξικόπημα καταδικάστηκε επίσης αμέσως από την Κεντρική Συνομοσπονδία Εργατών Βολιβίας και την ομοσπονδία των αγροτών , με την πρώτη να ανακοινώνει και γενική απεργία διαρκείας απέναντι στο πραξικόπημα.

Όλα αυτά υποδεικνύουν την απομόνωση και την απελπισία του Σουνίγκα. Με τη σε απευθείας αναμετάδοση στην τηλεόραση αντιπαράθεση του με τον Άρσε στις 26 Ιουνίου, ο στρατηγός και οι δυνάμεις του υποχώρησαν γρήγορα, με πλήθη που υποστήριζαν τον Άρσε να τους γιουχάρουν καθώς διέφευγαν μέσα από την Πλατεία Μουρίγιο. Κάποιες ώρες αργότερα, ο Σουνίγκα συνελήφθη. Άλλα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων για τα οποία υπήρχαν υποψίες συμμετοχής συνελήφθησαν επίσης και ο Άρσε γρήγορα τοποθέτησε μια εξολοκλήρου νέα ηγεσία στις ένοπλες δυνάμεις.

Ένα *Autogolpe*;

Στο σημείο αυτό εμφανίστηκε μια δεύτερη θεωρία για το πραξικόπημα. Η θεωρία αυτή ήρθε απευθείας από τον Σουνίγκα, ο οποίος μετά τη σύλληψή του δήλωσε σε δημοσιογράφους ότι ο ίδιος ο Άρσε του είχε ζητήσει να κάνει κάτι για να βοηθήσει τον πρόεδρο να αναστήσει την πτωτική του δημοτικότητα. Από τη στιγμή εκείνη και μετά ο Μοράλες αναπαράγει τον ισχυρισμό ότι το πραξικόπημα ήταν στην πραγματικότητα ένα *autogolpe* του Άρσε. Όπως και ο Μπρετ Γκούσταφσον, βρίσκω τη θεωρία αυτή μάλλον απίθανη εξαιτίας του γεγονότος ότι ο Σουνίγκα είναι αντιμέτωπος με το ενδεχόμενο να περάσει κατά πάσα πιθανότητα μια δεκαετία ή και περισσότερο πίσω από τα κάγκελα.

Ωστόσο, η θεωρία αυτή θα συνεχίσει μάλλον να παραμένει ζωντανή λόγω της έντονης υποστήριξής από τον Μοράλες αλλά και χάρη σε τρία παράξενα γεγονότα γύρω από το ίδιο το πραξικόπημα. Το πρώτο είναι ότι ο Σουνίγκα δεν επιχείρησε να συλλάβει ή να πυροβολήσει τον Άρσε κατά τη σύντομη εισβολή του στο προεδρικό μέγαρο. Το δεύτερο είναι ότι ο Άρσε δεν φορούσε αλεξίσφαιρο γιλέκο όταν ήρθε αντιμέτωπος με τον Σουνίγκα. Και το τρίτο είναι ότι η φρουρά του προεδρικού μεγάρου δεν πυροβόλησε τον Σουνίγκα και τις δυνάμεις του. Μια τραβηγμένη τρίτη θεωρία υποστηρίχτηκε επίσης: ότι ο ίδιος ο Μοράλες είναι πίσω από το πραξικόπημα το οποίο υποτίθεται ότι μηχανεύτηκε προκειμένου να το παρουσιάσει ως autogolpe και να βλάψει την εικόνα του Άρσε.

Όπως σημειώθηκε, τα στοιχεία δείχνουν ότι το πραξικόπημα ήταν απλώς το αποτέλεσμα της παρορμητικής αντίδρασης του Σουνίγκα στην καθαίρεσή του. Παραμένουν ωστόσο αρκετά ερωτήματα να απαντηθούν πριν να μπορέσει να απαντηθεί οριστικά αυτό το θέμα. Αυτό που είναι σαφές είναι ότι το πραξικόπημα έλαβε χώρα εντός -και εν μέρει τουλάχιστον είναι το αποτέλεσμα- μιας εξαιρετικά δύσκολης κατάστασης στη Βολιβία, η οποία είναι αντιμέτωπη με τρεις κρίσεις. Η πρώτη είναι η συνταγματική κρίση στην οποία ήδη αναφερθήκαμε και η οποία σχετίζεται με την

καθυστέρηση των δικαστικών εκλογών του 2023 και με το εκρηκτικό ερώτημα αναφορικά με το δικαίωμα του Μοράλες να πάρει μέρος στις εκλογές του 2025.

Η δεύτερη και πιο θεμελιώδης κρίση είναι η εσωκομματική διάσπαση στο Movimiento al Socialismo (MAS) μεταξύ Εβίστας και Αρσίστας. Το ρήγμα Μοράλες-Άρσε αποτέλεσε αρχικά μια έκπληξη, γιατί οι δύο άνδρες είχαν στενή σχέση για περισσότερο από μια δεκαετία. Ο Άρσε υπηρέτησε ως Υπουργός Οικονομικών για το μεγαλύτερο μέρος από τα δεκατέσσερα χρόνια της θητείας του Μοράλες. Ο Άρσε δέχεται ευρέως τα ένσημα για την ισχυρή οικονομική επίδοση της Βολιβίας κατά την περίοδο αυτή κατά την οποία η χώρα κατέγραψε βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη σημείωσε πτώση της φτώχειας και της ανισότητας. Ο Μοράλες επέλεξε προσωπικά τον Άρσε ως τον υποψήφιο του MAS στις εκλογές του 2020, στις οποίες είχε απαγορευτεί στον Μοράλες να πάρει μέρος από την κυβέρνηση με τη στήριξη του στρατού. Ο ηγετικός ρόλος του Άρσε υπό την καθοδήγηση του Μοράλες θεωρήθηκε ως βασική αιτία της σαρωτικής του νίκης το 2020.

Ωστόσο, από τη στιγμή που ο Άρσε ξεκίνησε τη θητεία του, η σχέση του με τον Μοράλες γρήγορα άρχισε να χαλάει, εν μέρει γιατί ο Άρσε υπαναχώρησε από την αρχική του υπόσχεση να μην επιδιώξει την επανεκλογή του. Πέρυσι, η διάσπαση μετατράπηκε σε πραγματικό χάσμα, καθώς ο Μοράλες πήρε τον έλεγχο του MAS και πέταξε τον Άρσε από το κόμμα. Μετά από αυτό, τόσο το MAS όσο και το ελεγχόμενο από το MAS Κονγκρέσο παραμένουν ανυπέρβλητα διχασμένα μεταξύ Εβίστας και Αρσίστας.

Μεταξύ άλλων, αυτό έχει παραλύσει στην πράξη την πρόοδο νομοθετικών πρωτοβουλιών γύρω από ζητήματα κομβικής σημασίας, όπως η οικονομική κρίση της χώρας. Η οικονομία της Βολιβίας υποφέρει από ένα πλήθος προβλημάτων, εκ των οποίων το πιεστικότερο είναι μια ακραία έλλειψη ξένου νομίσματος. Τον Απρίλιο, η Βολιβία είχε μόλις 1,7 δισεκατομμύρια δολάρια στο αποθεματικό της, το οποίο είναι το χαμηλότερο των τελευταίων δεκαεννιά χρόνων και αποτελεί πτώση 89% σε σχέση με τα 15 δισεκατομμύρια δολάρια που διέθετε το 2014. Αυτό έχει τροφοδοτήσει τον φόβο ότι το νόμισμα θα χρειαστεί να υποτιμηθεί σημαντικά, κάτι που θα οδηγούσε σε γιγαντιαίο πληθωρισμό. Η ανάπτυξη έχει επίσης πέσει τα τελευταία χρόνια, σε μεγάλο βαθμό λόγω της πτώσης της παραγωγής φυσικού αερίου τα τελευταία δέκα χρόνια. Τον Φεβρουάριο, η Βολιβία δέχτηκε μια οδυνηρή υποβάθμιση στο διεθνές σύστημα χρηματοοικονομικής αξιολόγησης, με τον οίκο Fitch να χαμηλώνει τη βαθμίδα της από B- σε CCC.

Ο Άρσε επιβίωσε του πραξικοπήματος που επιχείρησε ο Σουνίγκα. Η έκρηξη εσωτερικής και διεθνούς υποστήριξης που έλαβε στη συνέχεια μπορεί να του δώσει μια σύντομη ώθηση, δεν αλλάζει όμως το γεγονός ότι ο Άρσε και η Βολιβία αντιμετωπίζουν τεράστια προβλήματα στο πολιτικό, το οικονομικό και το συνταγματικό μέτωπο. Προς το παρόν, η αντιπολίτευση στη Βολιβία παραμένει σε σύγχυση, όμως αν η διάσπαση ανάμεσα στον Άρσε και τον Μοράλες συνεχιστεί —και δυστυχώς δεν υπάρχει λόγος να σκεφτούμε ότι θα λήξει σύντομα— οι δυνατότητες του Άρσε αντιμετωπίσει τα οικονομικά και πολιτικά προβλήματα της Βολιβίας θα είναι σημαντικά περιορισμένη και η Δεξιά θα έχει πολύ μεγαλύτερες πιθανότητες να επιστρέψει στην εξουσία το 2025 από όσο θα είχε διαφορετικά.

Μετάφραση: Σωτήρης Σιαμανδούρας

Πηγή: Jacobin.com 7/3/2024